

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mgr. Anna Šerbaumová

Komentovaný překlad: Hibbert, Christopher. *A Story of England*.

Phaidon Press, 1992. (kap. 1-3, str. 11– 39)

Translation with Commentary: Hibbert, Christopher. *A Story of*

***England*. Phaidon Press, 1992. (chapters 1-3, pp. 11– 39)**

Praha 2012

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Tobrmanová, D.Phil.

Chtěla bych tímto poděkovat Mgr. Šárce Tobrmannové, D.Phil. za vedení práce a podnětné rady a připomínky a Doc. PhDr. Miroslavu Popelkovi, CSc. za pomoc s překladem terminologie. Rovněž děkuji všem, kdo mě ve studiu podporují.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni dne 10. 1. 2012

podpis

Anotace

Předmětem této bakalářské práce je vypracování překladu první části knihy *A Story of England* britského autora Christophera Hibberta a následného komentáře, který zahrnuje překladatelskou analýzu originálu, popis metody překladu a popis předkladatelských problémů a posunů. První část knihy pojednává o dějinách Anglie od neolitu až do roku 1066, přičemž se zaměřuje zejména na jednotlivé vlny osídlování ostrova. Jedná se o populárně naučný text, který se vyznačuje zejména množstvím termínů, reálií, rozvitých větných členů, polovětných vazeb a komplikovanou syntaxí.

Klíčová slova: překlad, překladatelská analýza, vnětextové faktory, vnitrotextové faktory, metoda překladu, překladatelský problém, překladatelský posun, lexikum, syntax, britské dějiny, neolit, římská Británie, Anglosasové

Abstract

This bachelor's thesis consists of the translation of the first part of the book *A Story of England* by the British author Christopher Hibbert and a commentary including translation analysis, the description of the translation method and the description of translation problems and shifts. The first part of the book deals with the history of England from the Neolithic times to 1066. It focuses mainly on the individual waves of immigration. It is a popular scientific text characterized by a number of terms, facts from British life, complex phrases, participles and a complex syntax.

Key words: translation, translation analysis, extratextual factors, intratextual factors, translation method, translation problem, translation shift, lexis, syntax, British history, Neolithic period, Roman Britain, Anglo-Saxons

Obsah

1. Úvod	7
2. Překlad	8
3. Komentář překladu	24
3.1 Překladatelská analýza originálu.....	24
3.1.1 Vnětextové faktory	24
3.1.1.1. Autor a vysílatel	24
3.1.1.2. Záměr autora.....	24
3.1.1.3. Příjemce.....	25
3.1.1.4. Médium, místo a čas.....	25
3.1.1.5. Funkce textu	26
3.1.2 Vnitrotextové faktory.....	26
3.1.2.1. Obsah, téma a kompozice.....	26
3.1.2.2. Žánrově-stylistická charakteristika textu.....	27
3.1.2.3. Lexikum.....	27
3.1.2.4. Gramatika a syntax	29
3.2 Překladatelská metoda.....	31
3.3 Překladatelské problémy a posuny	32
3.3.1 Reálie	32
3.3.2 Oblast žánrově-stylistická.....	33
3.3.3 Lexikum	36
3.3.4 Gramatika a syntax	39
4. Závěr	44
Resumé	45
Summary	46
Bibliografie.....	47
Příloha – výchozí text.....	49

Seznam zkratk

O – originál

P – překlad

1. Úvod

Tato práce je věnována komentovanému překladu první části knihy *A Story of England* anglického historika Christophera Hibberta. Jedná se o populárně naučný text, který systematicky pojednává o nejdůležitějších postavách a událostech britských dějin od pravěku až do počátku 90. let. Protože je kniha určena běžnému čtenáři, neklade si za cíl poskytnout o této problematice vyčerpávající informace, nýbrž seznámit čtenáře stručnou a čtivou formou s nejdůležitějšími aspekty anglických dějin a podnítit jejich zájem o toto téma.

Knihu jsem si zvolila proto, že jsou britské dějiny již delší dobou předmětem mého zájmu a také vzhledem ke skutečnosti, že na českém knižním trhu aktuálně nenajdeme snad žádnou publikaci, která by stručně, zároveň však systematicky a poutavě pojednávala o anglických dějinách. Domnívám se tedy, že právě tato kniha by mohla tuto mezeru vyplnit a přispět k tomu, aby se čeští čtenáři začali o dějiny Anglie více zajímat.

K překladu jsem si vybrala první část knihy, která nese název *The British Melting Pot (Osidlování ostrova)* a zahrnuje celkem tři kapitoly.

2. Překlad

Příběh jménem Anglie

Část první: Osidlování ostrova

Od neolitu (5000 – 2500 př. n. l.) k porážce Anglosasů (1066)

Kapitola první: Původní obyvatelé a nově příchozí (5000 – 55 př. n. l.)

Jednoho dne asi v polovině 17. století se John Aubrey, mladý student londýnské právnické koleje Middle Temple, vydal na průzkum krajiny v okolí otcova panství v hrabství Wiltshire. Nedaleko vesnice jménem Avebury narazil na podivuhodný kruh z ohromných kamenů, jež podle něj tvořily monument dávných časů „překonávající Stonehenge tolik jako katedrála farní kostel.“ Ačkoli zde tato pozoruhodná památka stála již velmi dlouho, byl Aubrey prvním člověkem, který ji detailně popsal. Přesto však jeho pojednání příliš zájmu nevzbudilo. Když o sedmdesát let později (v letech 1724–1726) psal Daniel Defoe svou *Cestu napříč celým ostrovem zvaným Velká Británie*, nepovažoval Avebury za natolik zajímavé, aby ho v tomto díle zmínil, a když se pak o něco později v tomtéž století jeden z místních rolníků rozhodl, že kamenný kruh odstraní, aby zde mohl orat, bylo několik větších kamenů odtaženo do jámy naplněné hořící slámou a kladivy rozbito na menší kusy. Monolitům ve Stonehenge se sice dostalo méně přezíravého zacházení, avšak vážnější pokus o odhalení tajemství jejich minulosti byl učiněn teprve v nedávné době. Místo toho kolovaly pověsti o ezoterických obřadech, zařikávajících kněžích a lidských obětech vykonávaných na takzvaném obětním kameni.

Od dob Aubreyova objevu vědci některé fantasknější mýty opřádající tyto kamenné monumenty rozbořili. Důvody, proč byly kameny takto uspořádány, však zůstávají tajemstvím, ačkoli skutečnost, že ve Stonehenge leží oltářní kámen v jedné přímce s patním kamenem – nad kterým v době kolem letního slunovratu vychází slunce – naznačuje, že se mohlo jednat o svatyni související s kultem slunce. Dnes už můžeme stáří megalitů určit alespoň přibližně. Zatímco kamenný kruh v Avebury byl vztyčen mezi lety 2000 a 1600 př. n. l., Stonehenge vznikl v přinejmenším pěti fázích a jeho stavba trvala celkem devět století, tedy zhruba od roku 2200 až do roku 1300 př. n. l. O stavitelích těchto monumentů však nevíme o nic více než o důvodech jejich počínání.

V dávné minulosti, ještě než byly z velšských hor do otevřené krajiny křídové pahorkatiny v okolí Stonehenge dopraveny první monolity, tedy před sedmi tisíci lety, na počátku období, jež dnes označujeme jako mladší dobu kamennou, obývaly tyto a další oblasti dnešní Anglie potulné tlupy lovců, kteří se živili lovem divoké zvěře, chytáním ryb a sběrem plodů. Pěstování obilí ani chov hospodářských zvířat neznali. Později, asi před šesti tisíci lety, se k těmto lovcům doby kamenné připojili další skupiny obyvatel, připlouvající z pevniny. Jednalo se o muže a ženy malého vzrůstu, zřídka vyšší než 168 centimetrů, kteří moře překonali v kožených lodkách, vydlabaných kánoích a malých proutěných člunech s koženou obšívku, označovaných jako korakly, a přinesli s sebou jiný způsob života. Mýtili lesy, čímž získávali plochu pro chov hospodářských zvířat, pěstovali obilí, z pazourku si vyráběli sekery a jiné nástroje, vypalovali keramiku a zakládali shromažďovací místa a kmenová centra jako je Windmill Hill nedaleko Avebury, jehož vrchol korunovaly tři soustředné linie příkopů. Tito lidé, po kterých následovala další vlna nově příchozích, postupem času začali své zemřelé pohřbívat v kamenných hrobkách, z nichž byla jedna objevena u obce West Kennett ve Wiltshiru. Nálezy z této hrobky jsou uloženy v muzeu v městečku Devizes.

K nově příchozím patřil i lid zvoncových pohárů pojmenovaný podle charakteristických nádob ve tvaru zvonu, se kterými byli zemřelí pohřbívaní ve skrčené poloze v samostatných hrobech. Tito lidé, původem snad ze Španělska, do Anglie pronikli kolem roku 2000 př. n. l., tedy koncem pozdního neolitu a počátkem starší doby bronzové. Připluli z oblasti dnešního Nizozemí a Porýní, odkud si s sebou přinesli znalost zpracování bronzu, a zřejmě se pokojně usadili vedle svých předchůdců. Právě oni z hrabství Pembrokeshire v jižním Walesu dopravili mohutné kamenné bloky určené pro druhou fázi stavby Stonehenge. Kameny pravděpodobně přeplavili na vorech přes Bristolský záliv a dále po řece Avon až k osadě West Amesbury, odkud pak byly po kmenech stromů sloužících jako válce odtaženy na určené místo.

Ačkoli po lidu zvoncových pohárů následovaly další menší vlny osidlování, Británie zůstala málo zalidněným a řídko osídleným ostrovem, dokud se zde kolem roku 1600 př. n. l. z dosud neznámých důvodů neobjevily tisíce dalších lidí. Na kopcích dominujících pahorkatině vyrůstala další a další sídliště a zemědělská půda byla uspořádána do obrovských systémů polí, které obklopovaly skupiny chýší stojících v kruhu. Odhaduje se, že na počátku pozdní doby bronzové, tedy kolem roku 1500 př. n.

l., dosáhl počet obyvatel milionu. V této době totiž do Británie pronikli další lidé, kteří si s sebou přinesli dovednosti a ornamenty na ostrově dosud nevídané kvality, jež souhrnně označujeme pojmem wessexská kultura. Tito nově příchozí byli obchodníky, řemeslníky, staviteli a v případě potřeby i válečníky. Svoji pozornost – stejně jako lid zvoncových pohárů před nimi – obrátili na Stonehenge a během třetí fáze jeho stavby rozebrali kamenný kruh vztyčený jejich předchůdci. Na místo stavby pak z pahorkatiny Marlborough Downs dopravili osmdesát mohutných bloků křemitého pískovce, které opracovali do tvaru kvádrů, opatřili vytvarovanými překlady a postavili do kruhu a podkovy, jež zde stojí až dodnes.

Ačkoli již tehdy obyvatelé ostrova tvořili různorodou směsici, kolem roku 800 př. n. l., na počátku doby železné, sem z pevniny nejprve v malých a později větších skupinách připluli další osadníci. Byli to Keltové, kteří se oproti svým předchůdcům vyznačovali nejen urostlejší postavou, ale i světlejší barvou pleti a vlasů a patřili ke kmenům, které již dlouho obývaly dnešní Francii, Belgie a jižní Německo, nyní se však pod tlakem válečných kmenů, jež na ně útočily z východu, dali do pohybu směrem na západ. Podle Gildase, keltského mnicha a jednoho z prvních britských historiků, byli Keltové „zcela neznalí válečnického umění“. Ve skutečnosti však byli jejich válečníci ozbrojeni železnými meči a dýkami a jejich náčelníci útočili z dvoukolových válečných vozů, s nimiž byli ukládáni i do hrobu.

V zemi, kterou označovali jako Albion, si Keltové vybudovali opevněná hradiště chráněná obrannými valy z drnů a kamene. Patří k nim například hradiště Maiden Castle v hrabství Dorset, které se rozkládá na ploše 115 akrů a v jednom místě má dokonce osm obranných linií, a Cadbury Castle v hrabství Somerset, původně založené jako neolitické sídliště a téměř nepřetržitě obývané celých čtyřicet století. Z těchto pevností a jim podobných tvrzí, které místo valů chránila voda – jako v případě Glastonbury, jež se nachází na ostrově obklopeném bažinami – keltské kmeny přepadaly sousední osady, odkud si odvážely zajatce, z nichž činili své otroky.

V zásadě však Keltové válčení příliš v oblibě neměli. I jejich náčelníci nejspíš dávali před bojem přednost lovu, zatímco muži a ženy nižšího stavu se věnovali zemědělství, které bylo na tehdejší dobu na značně vysoké úrovni. Půdu rozdělenou do čtvercových políček, oddělených náspy, obdělávali malými pluhy, do nichž měli zapřažené voly. Pěstovali oves, žito, pšenici a ječmen. Zatímco ze zrní rozdrceného v

ručních mlýncích pekli chléb, z vody a fermentovaného medu vyráběli alkoholický nápoj známý jako medovina. Obývali okrouhlé chýše ze dřeva a jílem vymazaného proutí s doškovou střechou. Muži i ženy nosili oděvy jasných barev, přičemž zvláště v oblibě byla červená, která se vyráběla obarvením materiálu látkou získanou ze srdcovky jedlé. Obuv a sandály měli z kůže a ty, kdo si to mohli dovolit, krášlily jemně tvarované ozdoby, šperky, brože, náramky, náhrdelníky a prsteny, z nichž některé vyráběli jejich vlastní lidé a jiné – spolu se skleněným zbožím a vínem – dováželi z cizích zemí, kam na oplátku posílali kůže, dobytek, psy, otroky, minerály, cín z dolů v Cornwallu, železo ze Sussexu a dokonce i zlato a stříbro.

K nejpracovitějším a nejhouževnatějším keltským kmenům patřili Belgové, kteří do Británie začali pronikat z údolí francouzské řeky Marny počátkem 1. století př. n. l. Nejprve se usadili na jihovýchodě, kde se brzy stali dominantní skupinou obyvatelstva a kde – jak dokládají jejich mince – založili střediska v místech dnešních měst Colchester, St Albans a Silchester. Jedním z jejich nejmocnějších náčelníků byl Cassivellaunus, strýc Cunobelína, Shakesperova Cymbelína, který ovládal rozsáhlou oblast na sever od řeky Temže na území dnešních hrabství Hertfordshire, Buckinghamshire a Berkshire.

S barbary popisovanými římskou propagandou toho králové jako Cassivellaunus příliš společného neměli. Nejenže moudře spravovali svá území, ale podporovali i umělce, jejichž krásné abstraktní umění vyznačující se zaoblenými křivkami zdobilo kromě válečných štítů a rukojetí mečů i víka šperkovnic a zadní stranu bronzových zrcadel. Na bojišti ve svých vozech, obklopeni dlouhovlasými bojovníky, jejichž nahá těla chránila jen indigově modrá barva, nepochybně naháněli strach. Po většinu času však jejich lidé žili ve vzájemném míru a pokoji, přičemž za muže a ženy nepojímali jen příslušníky svého kmene, ale i potomky lidí, kteří do Británie přišli dlouho před nimi. O bozích a stěhování duší se dozvídali od mudrců, astrologů a věstců známých jako druidové, kteří za svitu měsíce přicházeli do lesů, aby zde pod trsy jmelí, objímajících větve pradávných dubů, vykonávali obřady a uctívali svá božstva. Podle Julia Caesara svým bohům přinášeli i lidské oběti, někdy jednotlivce a jindy dokonce celé skupiny lidí uzavřených do ohromných proutěných klecí. Pokud zrovna nebyli k dispozici zločinci, obětovali otroky či chudé lidi.

Kapitola druhá – Římská Británie (55 př. n. l. – 450 n. l.)

Velký římský generál Julius Caesar do Británie poprvé vpadl v roce 55 př. n. l., a to zčásti proto, aby získal informace o tomto ostrově, o kterém se tehdy nevědělo téměř nic, a částečně proto, aby potrestal Belgy, kteří pomáhali členům svého kmene v boji proti římským dobyvatelům na území Galie, již dnes známe jako Francii. Tehdy v hrabství Kent přistál s několika tisíci muži, ačkoli vojáci z jedné legie nejprve hrozili vzpourou, když jim bylo řečeno, že mají podniknout invazi na tento studený a mlhavý severský ostrov, o němž se domnívali, že je plný divochů, kteří jsou ještě méně civilizovaní než Galové. Kvůli silnému přílivu a odlivu se zde však Caesarova jízda nemohla vylodit. Po několika potyčkách, při kterých Římané zaměřili tento ostrov, jež později nazvali Británií, se tedy Caesar rozhodl své vojsko stáhnout. Za rok se sem však vrátil, a přestože se jeho námořníci znovu potýkali s těžkostmi, které jim působily zrádné vody Lamanšského průlivu, a některé z jeho lodí byly během kotvení za bouře těžce poškozeny, došlo jeho vojsko až ke Cassivellaunovu hradišti v místě dnešní obce Wheathampstead v Hertfordshiru a po nelítostném boji se ho zmocnilo. Poté s rukojmími a vězni odtáhl. Před tím si však Caesar od Cassivellauna a dalších britských náčelníků vymohl závazek, že budou Římu platit roční tribut.

Caesar se do Říma vrátil s poznatkem, že Británie má k římské představě primitivního ostrova plného nelítostných kmenů daleko. Avšak teprve roku 43 n. l., kdy byl náčelník Belgů jménem Cunobelinus již po smrti, se císař Claudius rozhodl, že toto území začlení do římské říše. Proti římským legiím, které přistály u osady Richborough v Kentu, se však zformoval zuřivý odpor a na březích řeky Medway je napadl Cunobelinův syn Caractacus. Přestože byli Britové stateční, síle Říma vzdorovat nemohli. Po porážce Caractacus uprchl do Walesu, kde byl o několik let později zajat a pak společně s ostatními členy své rodiny v řetězech odveden do Říma. Po jeho nezdaru i další britští náčelníci uznali, že Římu nelze úspěšně odporovat, a podrobili se císaři. K nim patřil i Cogidubnus, náčelník kmene Regniů, který byl za svůj čin patřičně odměněn – od císaře získal hned několik římských hodností a nashromáždil velké bohatství.

Na počátku se Římu podrobil i kmen Icenů z Východní Anglie. Když však jeho náčelník jménem Prasutagus kolem roku 60 n. l. zemřel, přičemž svůj majetek odkázal římské říši a svým dvěma dcerám, Římané jeho přání ignorovali a Boudiccu, vysokou,

rudovlasou vdovu po Prasutagovi, která proslula svým hrubým hlasem, odmítli přijmout za královnu. Když trvala na uznání svých práv i práv své rodiny, nechali ji zbičovat a její dcery znásilnili. Nato se rozlícení Icenové spolu s příslušníky sousedního kmene Trinovantů přihnali k římskému městu Colchester, povraždili jeho obyvatele, vyplenili nedávno zbudovaný chrám a další budovy související s římskou nadvládou a rozprášili devátou římskou legii, která z Lincolnu dorazila příliš pozdě na to, aby mohla město bránit. Poté se Britové, vedeni Boudiccou, obrátili na jih směrem k řece Temži a za několik dní jejich nelítostná a početná armáda stanula nad Londýnem, tehdy ještě nechráněným obchodním střediskem, jehož sklady, obchody a krčmy, byly – až na výjimky, které tvořily budovy z hrubozrnného pískovce pokryté taškami – postaveny ze dřeva a měly doškovou střechou, takže útoku na tento přístav nic nebránilo. Netrvalo tedy dlouho a nezůstal z něj ani kámen. Obyvatelé byli – stejně jako v Colchesteru – povražděni a budovy zachvátily plameny. Boudicca se však ze svého triumfu příliš dlouho neradovala. Protože tváří v tvář moci pomstychtivého císaře nemohla dosáhnout konečného vítězství, než by padla do rukou nepřátel, raději se otrávila, a tak se připojila k nespočetným tisícům mrtvých.

Londýn byl pak znovu vystavěn, rostl a prosperoval. Stal se správním a obchodním střediskem římské provincie Británie a kolem poloviny 3. století čítal na 30 tisíc obyvatel, přičemž o padesát let později to snad mohl být již dvojnásobek. V té době se město rozkládalo na polokruhovitém území o ploše 326 akrů, obehnaném silnými kamennými hradbami v délce pěti kilometrů. Tam, kde do něho vstupovaly hlavní cesty, byly v hradbách, zpevněných baštami a věžemi, proraženy brány. Poté, co Římané nepoddajné kmeny postupně přemohli a zatlačili zpět k hranicím Walesu a Skotska, založili v Británii další velká města, kde se nacházely chrámy, baziliky, kasárny, veřejné úřady, amfiteátry, lázně i dílny.

Většina těchto sídel byla vystavěna na Římany oblíbeném šachovnicovém půdorysu, který lze ještě dnes rozeznat v uspořádání středu měst Chichester (Noviomagus) a Gloucester (Glevum). Na severu ležel York, tehdy známý jako Eboracum, kde původně sídlilo velitelství deváté legie. Na severních hranicích anglicko-velšského pomezí se nacházel Chester (Deva), sídlo velitelství dvacáté legie. Jiná města byla vybudována na místě starých britských sídlišť. K nim patřil Lincoln (Lindum), St Albans (Verulamium) a Silchester (Calleva), jehož hradby z doby římské dodnes místy dosahují více než čtyř metrů. Další města byla založena jako lázně. Z nich

stojí za povšimnutí zejména Bath (Aquae Sulis), jehož chrám a lázně, dnes plně odkryté, byly odhaleny při přestavbě města v 18. století, kdy zažívalo největší rozkvět. Jiná města, k nimž patřil například Exeter (Isca Dumnoniorum), vyrostla na zelené louce. Mezi těmito sídly Římané vybudovali síť hlavních a vedlejších cest, které sice vždy nebyly tak rovné, jak se traduje, zato se však vyznačovaly neobyčejně důkladným provedením, o čemž svědčí dodnes zachovaná cesta vedoucí přes vřesoviště u skalního výchozu Blackstone Edge nad městečkem Littleborough. Cesty se z Londýna rozbíhaly po celé zemi a jejich trasy po většinu své délky sledují i moderní dopravní tepny. Na sever směřovaly Watline a Ermine Street, na východ vedla colchesterská cesta a do Chichesteru na jihu mířila Stane Street. Cesta vedoucí na západ procházela Silchesterem, odkud se stáčela k městům Cirencester (Corinium) a Gloucester.

V její blízkosti se u městečka Chedworth v hrabství Gloucestershire nacházejí dobře zachované pozůstatky jedné z mnoha římských vil, které v dobách římské říše obývali pořímsnění Britové. V současné době je odkryto více než šest set těchto staveb, zahrnujících poměrně jednoduché jednopodlažní budovy, velké domy z kamene a břidlice i nádherné palácové rezidence jako je vila v obci Fishbourne, jež pravděpodobně patřila pořímsťněmu keltskému králi Cogidubnovi. Díky předmětům nalezeným v místech, kde se kdysi nacházely tyto stavby a okolní usedlosti, si dnes můžeme představit, jak příjemný život zámožní chráněnci Říma tehdy vedli. Po římském způsobu nejspíš nosili tógy a kožené boty či sandály. Za studeného počasí byly jejich vkusně zařízené pokoje vyzdobené porfyrem, mramorem, bronzovými ornamenty a terakotovými figurínami vyhřívány pomocí kouřového kanálu, který pod podlahu s mozaikovitým vzorem přiváděl horké spaliny. Výbavu místností, kde se podávalo jídlo, tvořily olejové lampy, svícný, stříbrné talíře, nože a lžíce a modré a jantarově žluté mísy vyrobené ze skla. V ložnicích se na toaletních stolicích nacházely rozličné předměty jako zrcátka, hřebeny ze zimostřezového dřeva, nádobky s mastmi, lahvičky s parfémami, lžičky na čištění uší, škrabky na kůži, soupravy na manikúru, kelímky s růží, náušnice a náramky. Ke psaní dopisů jim sloužila pera a zásobníky na inkoust, na hraní používali kostky a žetony. Z pevniny se dováželo víno (lepší než místní kvašené nápoje) a olivový olej, z Egypta koberce a z Východu hedvábí, papír a koření. Úředním jazykem byla latina, kterou hovořila většina vzdělaných lidí. Ti však zároveň ovládali i keltštinu, která zůstala jazykem chudých, ačkoli do ní bylo začleněno mnoho slov latinského původu.

Po více než tři sta let Británie představovala poměrně klidnou výspu římského světa. Barbary žijící za hranicemi říše udržovaly v bezpečné vzdálenosti pevnosti a legie rozmístěné podél pobřeží, například Branodunum (Brancaester) ležící na východním pobřeží či Anderida (Pevesey) na jihu. Na severu římské impérium chránil Hadriánův val, mohutná obranná zeď chráněná v rozestupu jedné míle malými pevnostmi, kterou nechal postavit císař Hadrián, poté co kolem roku 121 n. l. navštívil Británii. Tato stavba, dlouhá 118 kilometrů, sahá od pobřeží k pobřeží, od řeky Tyne přes vřesoviště porostlá kapradím až k zálivu Solway Firth, a zůstává tak nejpůsobivější římskou pamětihodností, která se v této zemi dochovala.

V roce 368 zeď obsadily a částečně zničily kmeny ze severu. K jejímu dalšímu napadení došlo roku 383, kdy byly naráz povražděny hlídky ve věžích i vojáci. V této době se už začínalo hroutit i samotné římské impérium. Legie byly z Británie postupně odvolány, aby se účastnily válek, které Řím vedl na pevnině, až nakonec v polovině 5. století přestali Římané toto území chránit úplně. Ostrovanům tak nezbylo než se postarat sami o sebe.

Kapitola třetí – Anglosasové (450–1066)

Nepřátelé pořímské Brity sevřeli ze všech stran. Zatímco ze Skotska se přiřítily zuřivé potetované kmeny, další nájezdníci připluli v lehkých loďkách z kůží a dřeva označovaných jako korakly po Irském moři a povraždili rolníky a rybáře na západním pobřeží. Po rozbouřených vodách Severního moře k břehům Británie dorazily lodě s nízkým ponorem patřící Sasům, kteří používali *seax* neboli krátký meč, dále jejich severním sousedům, Jutům, kteří se na jihu dnešního Dánska věnovali rybolovu a zemědělství, a Anglům, kteří dali jméno anglickému národu.

Tito nájezdníci připlouvající z druhé strany Severního moře se vyznačovali světlou pletí a dlouhými světlými vlasy a vousy. Nosili silné, hrubě tkané haleny a kalhoty, přes které si oblékali pláště, do nichž jim ženy všívaly kožešiny, aby v noci, kdy sloužily jako příkrývky, lépe hřály. Vyzbrojeni byli kopími se železným bodcem, válečnými sekerami, krátkými meči a kulatými dřevěnými štíty potaženými kůží. Tito bezcitní, násilní muži, kteří si libovali ve své zvířecí energii, před sebou hnali své oběti jako vyděšené ovce a jejich válečné rohy a divoký křik šířily podél pobřeží hrůzu. Rabovali, znásilňovali a vraždili a poté odplouvali zpět domů na pevninu. Brzy se však,

zlákání úrodnou půdou Británie, začali na ostrově usazovat a zakládat malé komunity hrubě tesaných obydlí seskupených kolem dřevěných sítí bojovníků.

V roce 446 zoufalí Britové naposledy požádali Řím o pomoc. Protože však nepřicházela, obrátili se – jak se alespoň zdá ze zmatených a neúplných dobových záznamů – na mocného náčelníka jménem Vortigern, který navrhl, aby jako žoldnře pozvali skupinu silných saských válečníků. Tito muži, v jejichž čele zřejmě stáli dva největší náčelníci Hengist a Horsa, se usídlili na ostrově Thanet, oblasti s úrodnou zemědělskou půdou blízko pobřeží Kentu. Zpočátku šlo vše dobře, pak ale noví osadníci začali povolávat přátele a posily a žádali stále více půdy a štedřejší odměny, až nakonec spory mezi nimi a Brity vyústily v otevřenou válku. Zatímco Brity stíhala jedna porážka za druhou, Sasové postupovali stále dál. Podle Bedy Ctihodného, northumbrijského mnicha, jehož *Církevní dějiny národa Anglů* představují hlavní pramen poznání tohoto období, byly zpusťošeny vesnice i města: „Nebylo nikoho, kdo by bezohledně pobité pohřbil. I mnohé ze zbědovaných zbytků obyvatelstva, které dopadli v horách, hromadně pobíjeli; jiní, strávení hladem, sami táhli k nepříteli a vzdávali se mu: aby dostali nějakou výpomoc ve stravě, byli ochotni trvale otročit, pokud ovšem nebyli na místě povražděni. Někteří s nářkem odjížděli do zámořských krajů, jiní zůstali ve vlasti a chvějíce se strachy, vedli bědný život.“

Tento obraz žalostné pustoty si autor pravděpodobně silně přibarvil. Jisté však je, že to byly krušné časy a že několik rodin před nimi raději uprchlo přes Lamanšský průliv do staré římské provincie jménem Armorica. K tomu došlo v první ze tří fází migrace, která nakonec tomuto francouzskému poloostrovu vybihajícimu do Atlantského oceánu dala keltský jazyk i název Bretañ. Další rodiny zřejmě utekly do západní části Británie, kde kmenový vůdce Ambrosius, údajně římského původu, nabízel přístřeší uprchlíkům a všem, kdo byli připraveni pozvednout zbraň na obranu staré kultury.

Zatímco jedna skupina vetřelců, postupujících stále více na západ, vytvořila království Jižních Sasů, od nějž získalo svůj název dnešní hrabství Sussex, jiné založily království Východních Sasů (Essex) a Západních Sasů (Wessex). Další útočníci pokračovali podél hranic Walesu, přičemž někteří pronikli i na poloostrov Dumnonie, kde se dnes nachází hrabství Devon a Cornwall. Přesto se římské Británii dařilo přežívat.

Podle kronikáře Gildase, který žil v 6. století a do Walesu uprchl ze Skotska, kde pozemky jeho otce neustále zaplavovali piktští nájezdníci, se pořímských Britové i britské kmeny, ohroženi saskými vetřelci, srocovali pod Ambrosiovým velením „tak horlivě jako včely před bouří“. Aby uchránili své životy před cizími vetřelci a svůj dobytek před nájezdy jiných britských kmenů, vybudovali zde několik obranných valů, k nimž patřil i Wansdyke, mohutný hřbet, který se rozprostírá asi osmdesát kilometrů od obce Inkpen v dnešním hrabství Berkshire napříč lesem Savernake Forest a pahorkatinou Marlborough Downs až k Bristolskému zálivu. Za tímto valem zřejmě dokázali útočníkům odolávat a příležitostně jim i uštědřili porážku. Právě v této době vznikla legenda o mocném králi Artušovi, zastánci Britů, urozeném rytíři a statečném bojovníkovi, který po Ambrosiově smrti bránil svůj lid před jeho nepřáteli. Podle záznamů velšského mnicha jménem Nennius Artuš proti Sasům svedl dvanáct velkých bitev a „ze všech vyšel jako vítěz“.

Zda král Artuš skutečně existoval, dnes říci nedokážeme. Je však téměř jisté, že v této době vynikl britský vůdce jízdy, který se vyznačoval neobyčejnou udatností. O vlivu a přitažlivosti legendy o Artušovi a jeho hrdinných válečnicích Kulatého stolu nelze pochybovat. V celé zemi lze dodnes najít místa, která jsou po něm pojmenována: kromě d'ábla se v Británii s žádným jiným jménem neseťkáme tak často. A od nepaměti byl za místo, kde se nacházel Camelot, dvůr krále Artuše, považován Cadbury Castle, pahorek ze žlutého pískovce, který se tyčí v srdci klidné, mírně zvlněné krajiny Somersetu. Zde byly v nedávné době objeveny zlomky keramiky podobné úlomkům nalezeným na hradě Tintagel v Cornwallu, kde se měl údajně král Artuš narodit, dále střepy jistého druhu skla dováženého z pevniny a obrysy stavby, která pochází ze stejné doby a pravděpodobně sloužila jako velká hodovní síň.

K poslednímu z dvanácti vítězství, která Nennius připsal „veliteli v bitvách“ králi Artušovi, zřejmě došlo mezi lety 490 a 520 u Mount Badonu, jež se měl údajně nacházet kdesi v Dorsetu nebo Wiltshiru. Tento velkolepý triumf, kdy „při jediném Artušově útoku padlo devět set šedesát mužů“, nejspíš na nějaký čas přinesl mír. Postupnému pronikání Sasů na území celého ostrova však v konečném důsledku nešlo zabránit, a tak před koncem 6. století římská Británie téměř upadla v zapomnění a začala se utvářet anglosaská Anglie.

Na severu rozšířila Northumbrie – jedno ze sedmi království založených Angly a Sasy a dohromady označovaných jako heptarchie – své hranice směrem na západ. V oblasti Midlands získalo království Mercie vládu nad tak rozsáhlým územím, že ke konci 8. století jeho král Offa, který podél západních hranic svého království nechal na obranu proti Velšanům vybudovat mohutnou obrannou linii, známou jako Offův příkop, dlouhou dobu ovládal v podstatě celou střední, východní a jihovýchodní Anglii. Na jihu království Wessex ovládlo Devon, Cornwall i území Jižních a Východních Sasů. Na počátku 9. století, za vlády krále Egberta, pak Západní Sasové porazili Mercii a nárok si činili dokonce i na území severně od řeky Trent. Když se v roce 829 Egbertovi podrobila Northumbrie a uznala ho za svého pána, mohl se plným právem považovat za svrchovaného vládce všech Angličanů.

Tato rozličná království však dohromady tvořila velmi volný svaz a Egbert o své postavení v jeho čele mohl kdykoli přijít. Nemohl se totiž opírat o žádnou ústřední vládu a nedisponoval ani žádnými prostředky k tomu, aby mohl povolát vojsko, které by bylo natolik disciplinované, aby dokázalo porazit nové nepřátele Angličanů připlouvající z pevniny. Jednalo se o severany, norské Vikingy a Dány, vysoké, plavovlasé bojovníky a piráty, kteří stejně jako předkové Angličanů o čtyři sta let dříve prahli po půdě. Nejprve ve svých lodích s vysokou přídílí připlouvali jako nájezdníci, plenili a rabovali v oblastech podél pobřeží a pak se na zimu vraceli zpět do svých *fyrdů*. Poté se však v Británii začali usazovat. Plavili se proti proudu Temže, brodili se ke břehům Východní Anglie a na pobřeží Northumbrie a neváhali sekat hlavy bezbranným mnichům ani vraždit anglické rolníky, kteří vytvořili bojové jednotky známé jako *fyrd*, aby se tak ubránili blížícím se protivníkům, jež autoři *Anglosaské kroniky* popisují jako „velké pohanské vojsko“.

Křesťanství do Anglie proniklo dávno předtím. Již ke konci 6. století se kentský král Ethelbert vydal ze svého hlavního města na pobřeží, aby se zde setkal s Augustinem, převorem kláštera svatého Ondřeje v Římě, který sem byl vyslán papežem, aby pohanský národ Angličanů obrátil na křesťanství. Král tohoto cizince přijal na otevřeném prostranství, protože se obával jeho kouzel. Brzy se však přesvědčil o jeho upřímnosti, a tak mu povolil, aby své učení šířil mezi jeho lidem. Sám se přitom stal křesťanem během několika měsíců. Augustinovým následovníkům pak daroval budovu kláštera v Canterbury a v roce 597 tomuto misionáři umožnil, aby byl vysvěcen anglickým biskupem.

O sedm let později byl v Londýně ustanoven biskupem další misionář z Říma. Jmenoval se Mellitus a král Ethelbert mu v tomto anglickém městě nechal postavit kostel zasvěcený svatému Pavlovi. Mellitus však zjistil, že jsou tito zarytí pohanští Londýňané mnohem nepoddajnější, než byli obyvatelé Kentu, se kterými se setkal Augustin. Poté, co jeho královský patron zemřel, ho Londýňané vyhnali z města a vrátili se ke svému starému náboženství a svým bývalým kněžím.

V jiných oblastech Anglie, kde evangelium nešířili jen misionáři z pevniny a jejich následovníci, ale i Keltové ze Skotska, Irska a svatého ostrova Lindisfarne, který svatý Aidan dostal od Oswalda, křesťanského krále Northumbrie, však vliv křesťanství výrazně sílil. Zatímco pro misionáře z Říma představoval papež svrchovanou autoritu, keltští šířitelé evangelia se domnívali, že křesťané žádného nejvyššího pozemského arbitra nepotřebují. Protože se tyto dvě frakce v mnohém lišily – mimo jiné i v tom, podle kterého kalendáře by mělo být stanoveno datum Velikonoc – uspořádaly sněm, jenž se konal roku 664 v yorkshirském Whitby, kde o několik let dříve svatá Hilda, praneteř northumbrijského krále, založila smíšený klášter. Tento synod ve Whitby rozhodl ve prospěch římských misionářů, čímž předznamenal užší styky s pevninou i dodnes v zásadě nezměněné rozdělení církve na diecéze, uskutečněné církevními představiteli, k nimž patřil i svatý Theodor. Tento Řek byl roku 668 papežem jmenován arcibiskupem canterburským a o čtyři roky později v Hertfordu svolal první koncil sjednocené anglické církve, jenž měl demonstrovat církevní jednotu, která sloužila jako model pro dosud nedosaženou jednotu politickou.

Spolu s tím, jak se křesťanství šířilo Anglií, byly po celém ostrově budovány kostely. Většina z nich, postavená z podélně rozpůlených kmenů stromů, se nedochovala. Některé však byly z kamene, jako původní kostel Všech svatých u věže, kostely v obcích Brixworth a Earls Barton v hrabství Northamptonshire a kostelík sv. Vavřince z počátku 8. století, jenž se nachází v městečku Bradford-on-Avon. Budovaly se i kláštery, opatství, chrámy, kaple a oratoře a díky pozemkům, které církvi odkazovali či darovali majetní lidé, získávala rok od roku větší bohatství i vliv.

A právě tuto Anglii, kde neustále sílil vliv křesťanství a která se pomalu vyvíjela v jednotný stát, ohrožovali Vikingové a Dánové, kteří se usadili na severu a před polovinou 9. století začali představovat hrozbu i pro saské království Wessex, jehož hlavním městem byl Winchester.

V roce 871 zde však na trůn nastoupil pozoruhodný mladý muž. Byl to Alfréd, učenec, zákonodárce, válečník a král, první velký státník, jenž se jasně vynořuje z mlh anglického dávnověku. Ačkoli o jeho fyzickém vzhledu toho mnoho s jistotou říci nemůžeme, jeho životopisec a přítel Asser, biskup shernbornský, vykreslil portrét muže výjimečných schopností, který proslul svou zbožností, lidskostí a oddaností blahu svého lidu, byl chrabřejší v bitvě jako pilný ve studiu a vždy se snažil co nejlépe využít čas, aby mohl pokračovat ve studiu a překladech, aniž by při tom zanedbával vladařské povinnosti, přičemž za tímto účelem dokonce vynalezl vodní hodiny.

V bitvě, kterou proti Dánům svedl u Ashdownu v berkshirských kopcích, bojoval „jako divoký kanec“. Ačkoli zde své nepřátele porazil, dánské vpády do Anglie brzy začaly nanovo. Alfréd se dokonce nějaký čas musel s malou družinou svých věrných následovníků před těmito útočníky skrývat na ostrově Athelney v bažinách v hrabství Somerset, přičemž „se s obtížemi prodíral lesy a pronikal do nepřístupných míst“. Tak vznikla slavná legenda, jež praví, že hledal přístřeší v jedné chalupě, kde mu jakási žena, která ho nepoznala, vyčiniła za to, že jí spálil koláče.

Protože však Alfréd postupem času získal více příznivců, mohl se v roce 878 s Dány opět utkat a uštvědit jim rozhodující porážku. Donutil je, aby se stáhli do oblasti známé jako *Danelaw*, jejíž hranici tvořila cesta zvaná Watling Street, a jejich vůdce jménem Guthrum spolu s několika jeho předními válečníky přesvědčil, aby se nechali pokřtít. Dočasněho míru využil k reorganizaci *fyrdu*, čímž učinil zadost stížnostem mužů, kteří předtím kvůli službě ve vojsku museli na neurčitou dobu opouštět svá hospodářství. Vybudoval i mocné válečné loďstvo, jež střežilo Lamanšský průliv a přinutilo mnoho potenciálních útočníků, aby svou pozornost obrátili na severní Francii, kde se oblast, kterou osídlili, začalo říkat Normandie, země mužů ze Severu.

Protože nyní na nějakou dobu zavládl mír, vrhl se na obnovu anglické křesťanské kultury. Nechal opravit vyrabované kostely, zakládal školy, pověřoval učence sepisováním dějin a překládáním textů, přičemž sám přeložil Bedovy *Dějiny*, které Angličany oslavují jako vyvolený lid. Sám si přitom posteskl, že muži „hledající vzdělání a moudrost“ opouštějí Anglii, „zatímco kdysi, hledající tyto věci, do této země přicházeli“, a těšil se na dobu, kdy „se budou studiu věnovat všichni mladí muži v Anglii pocházející ze svobodného lidu a oplývající dostatečnými prostředky“.

Když Alfréd roku 900 zemřel, zanechal po sobě zemi, která ještě nikdy nebyla tak jednotná. Tím, že své vlastní království zachránil před skandinávskou hrozbou, povzbudil i ostatní a z cíle Západních Sasů se tak stala věc celé Anglie. Jeho nástupci pak učinili vše, co bylo v jejich silách, aby jeho dílo nepřišlo vniveč. Jeho syn Eduard Starší, který byl stejně zdatným vojákem jako jeho otec, ačkoli tak neprohrál po vědění, a jeho obdivuhodná dcera Ethelfleda, manželka Ethelreda, krále Mercie, jež po smrti svého chotě tomuto království vládla jako „paní Mercijských“, drželi Dány v šachu a vybudovali obranný systém sestávající z opevněných sídel (*burghs*) vystavěných na strategických místech. K těmto hradištím, jež v Anglii později vešla ve známost jako správní jednotky *boroughs*, patřil například Bakewell v hrabství Derbyshire, Tamworth, Stafford, Hertford či Warwick. Eduardův syn Edmund a jeho vnuk Edgar pak postupně uskutečnili Alfrédův sen o sjednocené Anglii. Byla znovu dobyta oblast *Danelaw* a v roce 973 Edgara přijali za krále Sasové i Dánové. Za vlády tohoto panovníka, přezdívaného Mírnilovný, která trvala od roku 959 až do roku 975, došlo k pozdnímu rozkvětu anglosaského umění a kultury. Vzrostl také počet mužských i ženských klášterů spravovaných svatým Dunstanem, učencem, hudebníkem, řemeslníkem, výrobcem varhan, zvonů a kovových předmětů, který se v roce 940 stal opatem kláštera v Glastonbury a o dvacet let později i arcibiskupem canterburským.

Potomci krále Edgara však nebyli natolik schopní, aby Anglii před obnovenými vpády Vikingů dokázali ubránit. Jeho nejstarší syn Eduard byl ještě jako chlapec ubodán a jeho další syn Ethelred, který byl ve věku sotva deseti let korunován svatým Dunstanem, později dostal přezdívku Váhavý. Svou ochotou koupit si útočníky pomocí úplatků, označovaných jako *danegeld*, si proti sobě obrátil svůj vlastní lid – jenž musel kvůli těmto poplatkům platit vysoké daně – Dány si tím však neusmířil. V roce 1016 se vlády chopil jejich král Knut, čímž se Anglie stala součástí skandinávské říše, ke které patřilo i Norsko a Dánsko.

Za vlády tohoto silného a spravedlivého krále, jenž se oženil s vdovou po Ethelredovi a stal se křesťanem (k radosti mnichů z Ely, kteří „radostně pěli, když král pádloval kolem“), aby si usmířil Angličany, Anglie vzkvétala. V této době se Dánové a Angličané naučili žít spolu v míru – ačkoli bohatství a moc dánských velmožů budily mnoho žárlivosti – a byly položeny základy dnešních anglických hrabství (*shires*), z nichž každé mělo svůj soud a správce, označovaného jako *shire reeve* neboli *sheriff*,

jenž odpovídal za vykonávání na dobu raného středověku neobyčejně propracovaných zákonů.

Většina obyvatel stále žila na venkově. Snad až deset procent populace však nyní obývalo města, z nichž některá – zejména Winchester, Norwich a York – velmi rychle rostla, stejně jako přístavy jako byl Southampton, odkud Angličané vyváželi tkaniny, kovové výrobky, potraviny, otroky a proslulé lovecké psy. Počet obyvatel Londýna v té době dosahoval asi patnácti tisíc.

Přestože zemi chránilo silné válečné loďstvo, které Knut udržoval obnovením ročně placeného *danegeldu*, nepřestávala přirozeně přitahovat pozornost cizích dobrodruhů. Po krátké vládě Knutových dvou synů nastoupil na trůn syn Ethelreda Váhavého Eduard, který měl bělostnou pleť i vlasy, díky své zbožnosti získal přívlastek Vyznavač a zjevně se více zajímal o stavbu obrovského Westminsterského opatství v Londýně než o státní záležitosti. Tehdy se na království tohoto líného muže opět upřel lačný pohled.

Jakmile se rozneslo, že Eduard umírá, vznesli na anglický trůn nárok hned čtyři muži: norský král, normanský vévoda a dva bratři Eduardovy manželky, královny Edith. Jeden z nich, sesazený hrabě z Northumbrie jménem Tostig, žil v exilu ve Flandrech. Druhým byl Harold Godwinson, dědičný vládce neboli hrabě z Essexu, který okamžitě využil toho, že se jeho rivalové nacházeli mimo Anglii, a nechal se v novém Westminsterském opatství korunovat ještě toho dne, kdy zde byl jeho zakladatel pohřben.

Brzy nato vtrhli Tostigovi muži do Kentu, odkud podél východního pobřeží dopluli až do hrabství Lincolnshire, kde se vylodili. Po porážce místními odvedenci se Tostig stáhl na sever, kde čekal na norského krále, jehož skandinávští bojovníci zanedlouho připluli po proudu řeky Humber směrem k Yorku. Když se král Harold, jenž se na jihu připravoval na obranu proti očekávanému útoku z Normandie, dozvěděl o tomto druhém vpádu, okamžitě se přihnal na sever a v bitvě u Stamford Bridge slavně zvítězil nad svým bratrem Tostigem i norským králem, kteří zde přišli o život. Pak své vyčerpané vojsko dovedl zpět na jih do oblasti Sussex Downs, aby se zde postavilo armádě normanského vévody, který se svými rytíři přistál u Pevensey. Dne 14. října 1066 se obě vojska utkala v ukrutné bitvě u obce Battle na sever od městečka Hastings. Dalšího rána už se Harold nedožil. Podle tradice byl zasažen šípem do oka a pak ho

ubili normanští rytíři, z nichž mu jeden nerytířsky usekl nohu, za což byl pak vévodou Vilémem propuštěn ze služeb. Haroldova smrt znamenala zánik anglosaské Anglie.

3. Komentář překladu

3.1 Překladatelská analýza originálu

3.1.1 Vnětextové faktory

3.1.1.1. *Autor a vysílatel*

Autorem knihy *A Story of England* je známý britský historik, spisovatel a životopisec Christopher Hibbert (vlastním jménem Arthur Raymond Hibbert, 1924–2008), absolvent oxfordské Oriel College, kde v roce 1948 získal titul v oboru historie. Tento bývalý člen Královské společnosti pro literaturu za svůj život napsal více než šedesát knih, za něž získal i několik literárních cen. Ačkoli někteří odborníci k jeho silně popularizačnímu dílu přistupují s určitou skepsí, u čtenářů si získal velkou oblibu. Proslul zejména svými čtivými životopisy a populárně naučnými publikacemi o dějinách, které spojuje jeho specifický a barvitý styl (viz dále). Některé z jeho knih byly přeloženy i do češtiny. Jedná se např. o několik publikací ze série životopisů slavných evropských měst (*Florencie: životopis města*, Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997, aj.) či o další díla jako *Vzestup a pád rodu Medici* (Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997), *Francouzská revoluce* (Ostrava : Domino, 1999) aj.

Vzhledem k osobě autora lze tedy předpokládat, že je kniha *A Story of England* napsána s dostatečnou erudicí a že nebude obsahovat žádné závažné historické omyly. Zároveň můžeme očekávat, že je kvalitně stylizována a že bude tento rys nutné zachovat i při překladu do češtiny.

3.1.1.2. *Záměr autora*

Záměrem autora knihy je poskytnout čtenáři základní přehled dějin Anglie, které jsou zde však předkládány ze značně subjektivního hlediska. Jak však autor zmiňuje v předmluvě, je si toho plně vědom a činí tak záměrně. Mnoho podstatných informací tedy vynechává, zatímco jiné, mnohem méně podstatné, uvádí, či dokonce zdůrazňuje (často např. zmiňuje různé legendy a cituje z kronik). Tuto skutečnost však naznačuje již použití neurčitého členu v samotném názvu knihy.

Pokud tedy čtenáře tato tematika zaujme, rozhodně by neměl zůstat jen u této publikace, ale měl by poučení hledat v odbornější literatuře.

3.1.1.3. Příjemce

Kniha *A Story of England* je – jak v úvodu zmiňuje sám autor – adresována zejména britským čtenářům, kteří toho o dějinách své země příliš nevědí a hledají o této problematice nějaké základní, zároveň však systematické a čtivé poučení, které jim může být pomůckou např. při cestách po Anglii. Je tedy určena laikům, nikoli odborníkům. Z tohoto důvodu může představovat vhodnou publikaci i pro běžného českého čtenáře, u kterého lze předpokládat, že o britských dějinách není příliš poučen.

V souladu se zaměřením publikace se její autor snaží jednotlivé informace předkládat srozumitelným způsobem, přičemž rovněž zmiňuje množství zajímavých detailů, které mají udržet čtenářovu pozornost a vzbudit v něm hlubší zájem o tuto problematiku. K tomuto účelu slouží i mnoho subjektivních a expresivních prvků, které by v odbornějším textu byly naprosto nepřijatelné, zde však představují vhodný způsob, jak čtenáře vtáhnout do děje.

3.1.1.4. Médium, místo a čas

Kniha *A Story of England* vyšla v britském nakladatelství Phaidon Press, které vydává především publikace věnované umění, ale i architektuře, dějinám a literatuře. Vzhledem k místu vydání, cílovému čtenáři i tématice knihy se tedy očekává, že je čtenář obeznámen se základními britskými reáliemi. Autor však rozhodně nepředpokládá žádnou hlubší znalost geografie ani historie této země a všechny méně známé názvy vysvětluje.

Poprvé byla kniha vydána roku 1994, poté však ještě následovalo několik dotisků. Jedná se totiž dílo, které není nijak úzce vázáno na dobový kontext, a tak i dnes může čtenářům přinášet stejně zajímavé poznatky jako v roce 1994 (ačkoli ve své závěrečné části zasahující do přítomnosti samozřejmě zastarává). Na druhou stranu by si však čtenář při četbě měl uvědomit, že dochází k neustálému přehodnocování historických událostí, a tak některé informace – zejména ty, které se týkají nejvzdálenější minulosti, např. jednotlivých vln osídlování – mohou být časem zpochybněny, popřípadě i zcela vyvráceny.

3.1.1.5. Funkce textu

Jak vyplývá z výše uvedeného, plní text knihy několik funkcí zároveň, které od sebe nelze zcela oddělit. Primární je zde funkce informativní, tedy poskytnout čtenáři základní informace o vývoji anglických dějin. Protože je však text velmi silně orientován na čtenáře (snaží se různými prostředky udržet jeho pozornost a pokud možno ho i přivést k většímu zájmu o dané téma), výrazně se zde uplatňuje i funkce konativní. K ní se připojuje funkce expresivní, protože v textu hraje významnou roli i forma sdělení, která se vyznačuje stylistickými a estetickými kvalitami (viz dále).

3.1.2 Vnitrotextové faktory

3.1.2.1. Obsah, téma a kompozice

Jak již bylo částečně zmíněno, publikace *A Story of England* pojednává o nejvýznamnějších postavách a událostech anglických dějin od mladší doby kamenné až do konce 20. století, přičemž autor při svém výkladu postupuje chronologicky.

Knihla začíná předmluvou, ve které autor popisuje, komu je toto dílo určeno. Poté je rozdělena na čtyři části: první část je věnována dějinám Anglie od neolitu až po porážku Anglosasů v bitvě u Hastings roku 1066, druhá část pojednává o období mezi lety 1066 a 1381, kdy došlo k selskému povstání, třetí část popisuje události mezi lety 1381 a 1660, kdy byla obnovena Stuartovská monarchie, a v závěrečné části se autor zabývá událostmi od roku 1660 až do roku 1990. Každá část se dále člení na tři kapitoly, z nichž každá začíná fotografií v rozsahu dvou stran, která vypořádává nějakou významnou památku z daného období. Jinak však jednotlivé kapitoly tvoří souvislý, nečíslovaný text.

Text knihy je bohatě doplněn fotografiemi, které mají opět vzbudit větší zájem čtenáře, případně mu pomoci, aby si mohl o dané události či postavě utvořit konkrétnější představu. Fotografie jsou doplněny krátkými popisky, ty jsem však v této práci z důvodu jejího omezeného rozsahu nepřekládala. V závěru publikace jsou přiloženy mapy, rodokmeny britských panovníků, chronologické tabulky, seznam britských premiérů a použité literatury a rejstřík, které mají čtenáři pomoci, aby si utřídil své poznatky či aby si případně mohl rozšířit své znalosti.

První část knihy, která byla předmětem překladu a nese název *The British Melting Pot (Osídlování ostrova)*, zahrnuje tři následující kapitoly: *Natives nad Immigrants, 5000 BC to 55 BC (Původní obyvatelé a nově příchozí, 5000 – 55 př. n. l.)*; *Roman Britain, 55 BC to 450 (Římská Británie, 55 př. n. l. – 450 n. l.)* a *Anglo-Saxons, 450 to 1066 (Anglosasové, 450– 1066)*. Autor se v nich zabývá obdobím od počátku mladší doby kamenné až do bitvy u Hastings roku 1066, kterou v podstatě zaniká anglosaská Anglie. Ve všech třech kapitolách, nazvaných vždy podle nově příchozího obyvatelstva, líčí především postupné osídlování Anglie různými skupinami lidí, kteří sem připlouvali z evropské pevniny, a jejich vzájemné boje o území. Zmiňuje však také kulturní vývoj, kterým území dnešní Anglie v této době procházelo, a pozornost věnuje i životu běžných lidí.

3.1.2.2. Žánrově-stylistická charakteristika textu

Jedná se v zásadě o populárně naučný text, který se tedy vyznačuje rysy příznačnými pro anglosaský populárně naučný styl. Nezahluje čtenáře velkým množstvím nových informací, ale snaží se mu je podávat velmi srozumitelnou formou. Spíše zmiňuje různé zajímavosti, aby tím čtenáře zaujal. Zároveň obsahuje mnoho prvků expresivity a subjektivity. V tomto textu se jedná například o velmi dramatické líčení některých událostí či velmi barvitě popisy válečníků.

3.1.2.3. Lexikum

Většina lexika použitého v textu náleží k neutrální slovní zásobě. Výjimku představují některé formální výrazy jako *bellicose, intractable, prowess, resume* aj. Protože se však v podstatě jedná o populárně naučný historický text, objevuje se zde řada výrazů a termínů z různých oblastí jako je historie, křesťanství, stavitelství, zeměpis, státní správa, vojenství, zemědělství aj.

Vzhledem k tématu překládané části knihy, jímž je neustálé osídlování Anglie, nejvíce výrazů a termínů souvisí s historií a vojenstvím. Jedná se především o výrazy spojené s osídlováním a dobýváním (*immigrant, invader, marauder, newcomer, people, population, raider, settler, tribesmen*), o názvy různých zbraní (*battle-axe, iron-spiked spear, short-sword*), dále pak o termíny označující jednotlivá historická období (*Neolithic age, early Bronze Age, Iron Age*), názvy rozličných předmětů, které se dnes již nepoužívají (*coracle*), a názvy související s různými činnostmi jako např. pohřbívání

mrtvých (*crouching position, individual grave*). Další výrazy a termíny spadají do oblasti křesťanství a církevních dějin (*abbey, archbishop, bishopric, evangelist, gospel, synod*) či stavitelství, kde často označují typy staveb (*bank, earthwork, hill fort, minster, monolith, oratory, trilithon, villa*) nebo použitých materiálů (*ragstone, sarsen stone*). Další termíny se týkají státní správy (*borough, shire, shire reeve*) a vojenství (*headquarters, legion*). Dále zde najdeme i různé zeměpisné termíny (*down, downland, moorland, turf*) aj.

V textu se rovněž nachází mnoho vlastních jmen. Jedná se o názvy osob (*Alfred the Great, Cnut*), kmenů (*Beaker Folk, Belgae, Iceni, Mercians, Regni*), státních útvarů (*Roman Empire, Northumbria*), územních celků (*Rhineland, Welsh Marches*), vodstva (*English Channel, Bristol Channel, Medway, Thames*), sídel (*Glastonbury, London, Whitby*) aj. Zde je často nutné ověřit, jaký český ekvivalent anglického názvu se používá.

K oživení přispívá řada citově zabarvených výrazů či spojení (*ruthless, violent men exulting in their animal energy*, O: 28). Jedná se například o různá emocionálně zabarvená adjektiva, která vyjadřují buď kladné (*awesome, impressive* aj.) či naopak záporné hodnocení (*ruthless, savage, violent, virile* aj.). To platí i pro slovesa typu *loot, murder, pillage, plunder, ravage* aj.

Najdeme zde i příklady různých ustálených frázi jako *keep sb at bay, length and breadth of the country* aj. V některých případech autor užívá obrazná pojmenování. Jedná se především o hyperbolu, např. „*Ruthless, violent men exulting in their animal energy [...]*“ (O: 28) či „*[...] always careful to make the best use of his time so that he could continue with his studies and translations*“ (O: 34). Často se zde vyskytuje i metafora, např. „*[...] Windmill Hill near Avebury, whose summit was crowned by three concentric lines of earthworks*“ (O: 13) nebo „*[...] while scholars have stripped some of the more fanciful myths from these ancient stones [...]*“ (O: 12). Najdeme zde však i příklady metonymie: „*But then they came to settle, sailing up the Thames, wading ashore in East Anglia and on the coasts of Northumbria, pagan men as ready to beat in the skulls of defenceless monks as to cut down the English farmers [...]*“ (O: 31). Z dalších tropů lze zmínit přirovnání, např. „*[...] driving their victims before them like terrified sheep [...]*“ (O: 28) či „*as brave in battle as he was studious in scholarship*“ (O: 34).

Některé výrazy a názvy byly ponechány v originálním jazyce, jímž je nejčastěji latina (*Cogidubnus*, *Cunobelinus*, *Verulamium*), někdy se však jedná i o jiné jazyky (*burgh*, *danegeld*, *fyrð*, *saex*).

Text rovněž obsahuje několik citací, které slouží k oživení a ozvláštění textu. Často se totiž jedná o obzvláště barvitě líčení nějaké události či z jazykového hlediska zajímavé vyjádření. V některých případech autor uvádí, o jaký zdroj se jedná, někdy tuto informaci vůbec nezmiňuje. Nikdy však neuvádí konkrétní místo nebo stranu, kde lze citaci dohledat.

3.1.2.4. Gramatika a syntax

Většina textu je napsána ve 3. osobě singuláru či plurálu, přičemž se zde vyskytují jen věty oznamovací. Převažuje čas minulý a předminulý, místy se však vyskytuje i čas přítomný a předpřítomný. Poměrně významnou roli zde hraje i modalita, např. „*By the middle of the third century, when it had become the administrative as well as the commercial capital of the Roman province of Britain, it contained **perhaps** as many as 30,000 people. Fifty years later there **may have been** almost twice that number, [...]*“ (O: 21). Vedle aktiva autor velmi často používá pasivum, časté jsou i různé polovětné vazby, zejména participia. Najdeme zde i příklad absolutní vazby přechodníkové (Knotková 1980: 231): „*Certainly, when they made their appearance on the field of battle, they presented an awesome sight in their chariots surrounded by warriors wearing no armour, **their hair long, their naked bodies dyed with woad***“ (O: 17).

Zatímco přísudek často tvoří jen sloveso *to be* („být“), ostatní větné členy mohou být bohatě rozvitě nebo několikanásobné: „*In those rooms where meals were eaten there were **blue and amber glass dishes and bowls, silver plates, knives and spoons, oil lamps and candlesticks***“ (O: 23). Autor rovněž velmi často používá apozici: „*One day towards the middle of the seventeenth century John Aubrey, **a young law student at the Middle Temple**, set out to explore the countryside around his father's estate in Wiltshire*“ (O: 12).

Celkově se překládaný text se vyznačuje velmi propracovanou syntaxí, která se podílí i na výstavbě jeho rytmu. Ačkoli obsahuje i věty jednoduché, výrazně zde

převažují souvětí podřadná, která jsou často velmi rozvitá. Zvláště hojně se zde vyskytují vedlejší věty vztažné.

V textu najdeme i mnoho stylistických figur. Jedná se zejména o paralelismus, např. „*There were pens and ink-wells for writing letters, dice and counters for playing games*“ (O: 24). V několika případech se objevují dlouhé výčty založené na principu paralelismu a gradace, např. „*In bedrooms there were mirrors and boxwood combs on dressing tables, ointment jars and scent bottles, ear-picks, skin-scrapers and manicure sets, pots of rouge, earrings and bracelets*“ (O: 23). Často autor používá i inverzi: „*Diverse as the people in the island already were, their stock was to become more varied still hen in about 800 BC, at the beginning of the iron Age, other settlers arrived from the Continent, at first in small groups then in larger bands*“ (O: 14-15).

Věty jsou v mnoha případech spojeny pomocí středníků. Ty někdy slouží jen k oddělení delších větných členů, např. „*From London, roads radiated all over the country along routes which for much of their length are still in use as modern thoroughfares: to the north by way of Watling Street and Ermine Street; to the east by way of the Colchester road; to Chichester in the south by Stane Street; to the west by the road that passed through Silchester then on to Cirencester (Corinium) and Gloucester*“ (O: 22). Jindy však naznačují určitou významovou blízkost mezi jednotlivými větami: „*More and more settlements were built on the hills over the downlands; agricultural land was laid out in immense field systems surrounded by groups of hut circles*“ (O: 14). Na několika místech autor užívá i pomlčku, která od zbytku věty odděluje vsuvku: „*His willingness to buy off the invaders with bribes known as Danegeld angered his own people – who were heavily taxed to meet the cost of payments – while failing to placate the Danes whose King, Cnut, took over the throne in 1016, incorporating England into a Scandinavian empire which included Norway as well as Denmark*“ (O: 37).

3.2 Překladatelská metoda

Při překladu jsem postupovala tak, aby byl v co největší míře zachován význam anglického originálu i všechny jeho funkce. Protože se jedná o text populárně naučný, kde primární roli hraje funkce referenční, bylo nutné zachovat především jeho věcnou správnost, což zároveň obnášelo nutnost prostudovat množství odborné literatury a konzultovat překlad s odborníky.

Protože však významnou roli v textu hraje i funkce konativní, snažila jsem se, aby byl text pokud možno čtivý a poutavý. Musela jsem rovněž brát ohled na skutečnost, že český čtenář není vybaven takovou znalostí britských reálií jako cílový čtenář originálu. Zároveň jsem se snažila zohlednit i skutečnost, že český čtenář má s ohledem na populárně naučný text poněkud jiná očekávání než čtenář anglosaský.

Další významnou funkcí textu je funkce expresivní. Proto jsem se při překladu snažila dbát i na formu sdělení, zejména tedy na zachování jeho stylistické propracovanosti a v určité míře i jeho rytmu.

Do určité míry jsem přihlížela i k rozdílům mezi žánrově-stylistickými konvencemi českého a anglického populárně naučného stylu.

3.3 Překladatelské problémy a posuny

3.3.1 Reálie

Jak již bylo řečeno, jedná se o text populárně naučný, u kterého autor předpokládá, že je čtenář vybaven pouze naprosto základními znalostmi. Nepřetěžuje ho tedy zbytečným množstvím informací a většina nových informací je zde podána velmi srozumitelně. Zároveň se zde však vyskytují různé názvy související s geografíí Británie a označující pahorkatiny, řeky, sídla, hrabství aj., ale např. i názvy institucí (*Middle Temple, Westminster Abbey*) apod., u kterých lze předpokládat, že nejsou českému čtenáři důvěrně známé. Aby byl tedy překlad pro českého čtenáře co nejsrozumitelnější, snažila jsem se ve většině případů daný název při první zmínce v textu uvést v 1. pádě (aby se čtenář seznámil se základní podobou slova a mohl si danou reálii případně někde dohledat) a připojit k němu vnitřní vysvětlivku.

Problém představoval překlad některých vlastních jmen. V zásadě jsem zde vycházela z doporučení *Internetové jazykové příručky* Ústavu pro jazyk český Akademie věd a odborné literatury. V případě, že lze nalézt více možností překladu, jsem se většinou řídila řešením uvedeným v odbornějších historiografických pracích jako jsou *Dějiny Británie* Josefa Polišenského, *Dějiny evropské civilizace* Petra Čorneje a kol. či *Dějiny Británie* Kennetha O. Morgana. Takovýmto problémem byl například překlad přízviska anglosaského krále Ethelreda, v originále *the Unready*, popř. *the Ill-advised* (O: 37). Zatímco druhý uvedený výraz české prameny neuvádějí vůbec, pro první v češtině existuje několik různých překladů: Nerozhodný (Elton 2000: 22), Nerozvážený (internetové stránky) a Váhavý (Čornej 1995: 138). Zde jsem tedy zvolila variantu Váhavý uvedenou v nejspolehlivějším zdroji.

V některých případech jsem váhala, zda uvést či vynechat původní anglické označení. Jednalo se zejména o výrazy „*burgh*“ a „*borough*“ (O: 36) či „*shire reeve*“ a „*sheriff*“ (O: 37). Nakonec jsem se však rozhodla v překladu tyto názvy ponechat, protože by jejich vynecháním došlo k částečnému oslabení funkce informativní. Český čtenář se totiž s výrazem „*borough*“ může setkat v názvu některé obce v Británii a díky této informaci okamžitě porozumí, jak její jméno vzniklo. Výraz „*sheriff*“ je mu pak známý zejména z amerických filmů, a tak zmínění původu tohoto slova pro něj může představovat zajímavou a překvapivou informaci.

Další překladatelský problém představovaly britské délkové míry, které se liší od metrické soustavy běžně používané v České republice. Ve většině případů jsem v překladu do češtiny použila míry, které se běžně užívají v našem prostředí, aby si tak čtenář mohl na základě textu utvořit co nejpřesnější představu. Např. „5 ft 6 ins“ (O: 13) jsem tedy přeložila jako „168 centimetrů“ (P: 2), „enclosed by three miles of strong walls“ (O: 21) pak „obehnáném silnými kamennými hradbami v délce pěti kilometrů“ (P: 6). Když však autor popisuje Hadriánův val jako „a great defensive barrier with a castle every mile“ (O: 24), ponechala jsem i v překladu míle, které v tomto případě přesněji a vhodněji vystihují skutečnost. Domnívám se totiž, že běžný český čtenář má o délce jedné míle alespoň přibližnou představu. Navíc je zde tato jednotka uvedena ve své základní podobě.

Aby byla zachována věcná správnost, musela jsem někdy abstraktnější a kondenzovanější vyjádření v originálu do češtiny podrobněji vysvětlit. Například na str. 23 autor popisuje římské podlahové vytápění, tzv. *hypocaust*, jako „heated flues beneath mosaic-patterned floors“, přičemž samotný výraz *flue* lze přeložit jako *plamenec*; *kouřový kanál*, *kouřový tah*; *průduch*, *sopouch*; *kouřová trubka*; *větrací komín*, *vzdušný komín*; *trubka na studený/horký vzduch* (Hais a Hodek 2003: 823). Aby popis v češtině odpovídal skutečnosti, kdy se jedná o přívod spalin z pece, bylo nutné větu přeformulovat. Nakonec jsem tedy zvolila následující možnost: „[...] pomocí kouřového kanálu, který pod podlahu s mozaikovitým vzorem přiváděl horké spaliny“ (P: 7).

3.3.2 Oblast žánrově-stylistická

Mnoho překladatelských problémů pramenilo z odlišné charakteristiky anglického a českého populárně naučného stylu. Jak jsme již zmínili, pro anglický populárně naučný styl je příznačná menší míra informativnosti, větší expresivnost a subjektivita. Český populárně naučný text z oblasti historie se oproti tomu vyznačuje větší vědeckostí a menší subjektivitou i expresivitou. Oproti anglickému populárně naučnému textu, jehož lexikum je většinou spíše neutrální, je takovýto český text stylizován formálněji, často až archaicky. Při překladu bylo tudíž nutné nalézt určitou střední cestu mezi těmito tendencemi.

Do určité míry jsem se tedy snažila tlumit expresivitu originálu. Jedná se o tzv. stylistickou nivelizaci, jíž Jiří Levý rozumí „užití stylisticky neutrálního slova místo

citově zabarveného“ (1998: 139), zatímco Anton Popovič ji vnímá obecněji jako „zbavovanie jedinečných vlastností výrazovej struktury originálu v preklade“ (1974: 289):

*„But then they came to settle, sailing up the Thames, wading ashore in East Anglia and on the coasts of Northumbria, pagan men as ready to **beat in the skulls of defenceless monks as to cut down the English farmers** [...]“ (O: 31):*

*„Plavili se proti proudu Temže, brodili se ke břehům Východní Anglie a na pobřeží Northumbrie a neváhali **sekat hlavy bezbranným mnichům ani vraždit anglické rolníky**“ (P: 10).*

Na druhou stranu však toto oslabování expresivity nebylo příliš možné, protože právě na ní je tento text do značné míry vystavěn a právě ona ho činí zajímavým.

Někde jsem naopak původní vyjádření intenzifikovala, aby více odpovídalo charakteru českého populárně naučného textu z oblasti historie, ve kterém se uplatňují i archaismy či poetismy:

*„More and more settlements were built on the hills over the downlands; agricultural land was laid out in immense field systems surrounded by groups of **hut circles**“ (O: 14):*

*„Na kopcích dominujících pahorkatině vyrůstala další a další sídliště a zemědělská půda byla uspořádána do obrovských systémů polí, které obklopovaly skupiny **chýší stojících v kruhu**“ (P: 3).*

*„And after the short reigns of his two sons and the accession to the throne of Ethelred the Unready's son, **the white-skinned, white-haired Edward** – known because of his piety as 'the Confessor' – greedy eyes were turned to the kingdom of this indolent man who seemed more concerned with the building of a great abbey at Westminster than with affairs of state“ (O: 37-38):*

*„Po krátké vládě Knutových dvou synů nastoupil na trůn syn Ethelreda Váhavého Eduard, **který měl bělostnou pleť i vlasy**, díky své zbožnosti získal přívlastek Vyznavač a zjevně se více zajímal o stavbu obrovského Westminsterského opatství než o státní záležitosti. Tehdy se na království tohoto líného muže opět upřel lačný pohled“ (P: 15).*

Další problém v oblasti stylistiky činila všeobecně známá skutečnost, že v anglickém textu časté opakování stejných slov nepředstavuje žádný problém, zatímco v češtině je tento rys považován za známku stylistické neobratnosti. Pokud to tedy bylo možné, snažila jsem se místo opakování stejného slova najít synonymní výraz, aby nedocházelo k uniformitě (Levý 1998: 139):

*„The last of the twelve **victories** ascribed by Nennius to King Arthur, ‘Commander in the Battles’, was apparently fought between 490 and 520 at Mount Badon which is believed to have been somewhere in Dorset or Wiltshire. This great **victory**, in which ‘nine hundred and sixty men fell in a single onslaught of Arthur’s, ‘apparently brought peace for a time‘ (O: 30-31):*

*K poslednímu z dvanácti **vítězství**, která Nennius připsal „veliteli v bitvách“ králi Artušovi, zřejmě došlo mezi lety 490 a 520 u Mount Badonu, jež se měl údajně nacházet kdesi v Dorsetu nebo Wiltshiru. Tento velkolepý **triumf**, kdy „při jediném Artušově útoku padlo devět set šedesát mužů“, nejspíš na nějaký čas přinesl mír“ (P: 10).*

Někdy však kvůli požadavku českého textu neopakovat stejná slova došlo ke ztrátě určitého sémantického rysu:

*„Among the new immigrants were the Beaker Folk who took their name from their distinctive bell-shaped **drinking vessels** with which they were buried in crouching positions in individual graves“ (O: 13):*

*„K nově příchozím patřil i lid zvoncových pohárů pojmenovaný podle charakteristických **nádob** ve tvaru zvonu, se kterými byli zemřelí pohřbíváni ve skrčené poloze v samostatných hrobech“ (P: 2).*

Pro český populárně naučný text z oblasti historie je rovněž příznačné používání různých výrazů a obrátů, které jsou zde již zautomatizované. To znamená, že čtenář je při četbě očekává, a mimo jiné mu umožňují, aby si text žánrově zařadil. Z tohoto důvodu jsem v některých případech použila tyto zautomatizované výrazy, přestože přesně neodpovídají vyjádření v originálu:

„[...] *these and other areas of what is now England were occupied by roving bands of hunters who lived on the wild animals they could trap and kill, the fish they could catch in the rivers, or the wild plants they could pick* (O: 13):

„[...] *obývaly tyto a další oblasti dnešní Anglie potulné tlupy lovců, kteří se živilí lovem divoké zvěře, chytáním ryb a sběrem plodů*“ (P: 2).

V tomto konkrétním případě tedy došlo ke kondenzaci.

V některých případech jsem vypustila výrazy, které neobsahovaly žádnou novou informaci a českému čtenáři by mohly znít až triviálně:

„*He obliged them to remain within an area bound by Watling Street known as the Danelaw, and persuaded their leader, Guthrum, and several of his leading warriors, to be baptized as Christians*“ (O: 34-35).

„*Donutil je, aby se stáhli do oblasti známé jako Danelaw, jejíž hranici tvořila cesta zvaná Watling Street, a jejich vůdce jménem Guthrum spolu s několika jeho předními válečníky přesvědčil, aby se nechali pokřtít*“ (P: 13).

Co se týče citací obsažených v originále, pokud nebylo zmíněno, z jakého zdroje pochází, snažila jsem se je dohledat. Protože se však ve většině případů jednalo o kroniky a podobná historická díla, zjistila jsem, že kromě *Církevních dějin národa Anglů*, jejichž autorem je Beda Ctihodný, nebylo žádné z těchto děl přeloženo do češtiny. Většinu citací jsem tedy přeložila sama, přičemž jsem se snažila, aby tam, kde to bylo možné, vyzněly alespoň zčásti archaicky, a tam, kde se jednalo o nějaký zajímavý obrat, byl tento výraz zachován. Pouze citace z *Církevních dějin národa Anglů* na osmé straně překladu byla přejata ze str. 50 stejnojmenného překladu Jaromíra Kincla (viz bibliografie). Tato informace by se v publikovaném překladu knihy objevila nejspíš v Poznámce překladatele na konci knihy.

3.3.3 Lexikum

Jeden z problémů v oblasti lexika představovaly termíny. Překlad některých z nich jako *earthwork* („val“, „násep“), *hill fort* („hradiště“), *meeting place* („shromažďovací místo“) a *tribal centre* („kmenové centrum“) jsem tedy konzultovala s Doc. PhDr. Miroslavem Popelkou, CSc. z Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Další termíny jsem pak dohledávala v odborné literatuře (viz bibliografie).

Asi nejproblematictější termínem zde byl velmi obecný pojem *earthwork*, který *The Concise Oxford Dictionary of Archaeology* definuje jako „*a general term describing any group of banks, ditches, mounds, scoops, hollows, platforms, or other structures of earth and stone*” (nestránkováno). Zde je tedy pro překlad nutné přesně vědět, jak daná stavba vypadala. V závislosti na kontextu jsem tedy tento termín přeložila jako „příkop“ (P: 2), „*obranný val*“ (P: 10) či obecněji jako „*obrannou linií*“ (P: 11).

Zajímavé bylo i slovo *coracle* označující proutěný člun s koženou obšívkou. V textu se vyskytuje i jeho varianta *curragh*, používaná v Irsku. Protože se však v zásadě jedná jen o lokální variantu slova, oba výrazy jsem přeložila českým ekvivalentem „korakl“.

Problematický však byl i překlad některých výrazů, které přímo nepatří mezi termíny. Jednalo se například o slova typu *immigrant*. Zde slovníky uvádějí český ekvivalent „přistěhovalec“ či „imigrant“ (Hais a Hodek 2003: 1120). Domnívám se však, že toto slovo nelze v kontextu raného středověku použít, protože má příliš moderní konotace. Proto jsem zde nakonec volila výraz „nově příchozí“ či opis:

„*Then, about six thousand years ago, these Stone Age hunters were joined by other peoples, immigrants from the Continent [...]*” (O: 13).

„*Později, asi před šesti tisíci lety, se k těmto lovcům doby kamenné připojili další skupiny obyvatel, připlouvající z pevniny*“ (P: 2).

Problematický byl i překlad adjektiva *fair*, které se v textu vyskytuje na několika místech a vždy slouží k popisu nově příchozích obyvatel. Autor tak chce odlišit pozdější skupiny obyvatelstva, tedy Kelty, Anglosasy a Vikingy, od jejich předchůdců, kteří se podle některých teorií měli vyznačovat tmavší barvou pleti a vlasů. Zde jsem tedy vycházela z definice slova uvedené v *The Penguin English Dictionary*, která uvádí „*said of hair or complexion: light in colour*“ (2005: 497). Větu „*These were the Celts, a taller fairer race than the people who had come before*“ (O: 15) jsem tedy převedla jako: „*Byli to Keltové, kteří se oproti svým předchůdcům vyznačovali nejen urostlejší postavou, ale i světlejší barvou pleti a vlasů*“ (P: 3). Substantivum *race* jsem zde –

stejně jako ještě v jednom dalším případě – záměrně vynechala, protože se v češtině vyskytuje méně často než v angličtině a mohlo by do textu zavádět nežádoucí rasové konotace (O: 28, 31). Stejně jsem postupovala i na str. 28, kde autor popisuje anglosaské nájezdníky. Originál „*Fair men with long hair and beards [...]*“ (O: 28) jsem přeložila jako „*Tito nájezdníci připlouvající z druhé strany Severního moře se vyznačovali světlou pletí a dlouhými světlými vlasy a vousy*“ (P: 8). Když se však později v textu hovoří o Vikinzích, adjektivum *fair* jsem už převedla jen jako „plavovlasí“: „*Jednalo se o severany, norské Vikingy a Dány, vysoké, plavovlasé bojovníky a piráty, kteří stejně jako předkové Angličanů o čtyři sta let dříve prahli po půdě*“ (P: 10).

V určitých případech jsem přistoupila ke generalizaci neboli zobecňování, což znamená, že překladatel místo konkrétního přesného označení použije obecnější pojem (Levý 1998: 139):

„[...] *and, later on in the eighteenth century, when a local farmer decided to clear the ground for ploughing, several of the larger stones were pushed over into a pit filled with burning straw and smashed into fragments with **sledge hammers***“ (O: 12).

„[...] , a když se pak o něco později v tomtéž století jeden z místních rolníků rozhodl, že kamenný kruh odstraní, aby zde mohl orat, bylo několik větších kamenů odtaženo do jámy naplněné hořící slámou a **kladivy** rozbito na menší kusy“ (P: 1).

Zde jsem konkrétnější výraz *sledge hammers* (česky „perlík“) nahradila obecnějším výrazem „kladivo“. Domnívám se totiž, že výraz „perlík“, dnes už ne tolik používaný, by zde na sebe přitahoval nežádoucí pozornost.

V mnoha případech však v textu naopak došlo ke konkretizaci, což souvisí s odlišnou povahou češtiny, která často vyžaduje přesnější vyjádření než angličtina:

„*It was they who were responsible for bringing the immense **stones** from Pembrokeshire in South Wales for the second stage of the building of Stonehenge*“ [...] (O: 14).

„*Právě oni z hrabství Pembrokeshire v jižním Walesu dopravili mohutné **kamenné bloky** určené pro druhou fázi stavby Stonehenge*“ (P: 2).

V neposlední řadě problémy působil i překlad některých názvů. Pro název díla jako takového jsem nakonec zvolila variantu *Příběh jménem Anglie*. Slova jako „dějiny“ zde dle mého názoru nelze použít, protože se rozhodně nejedná o žádné vědecké pojednání, nýbrž skutečně spíše o „příběh“. Přidáním substantiva „jménem“ jsem se název snažila alespoň částečně oživit.

Nadpis první části knihy zní *The British Melting Pot*. Zde autor používá metaforické spojení *melting pot* (česky většinou „tavicí kotlík“), užívané k označení situace, kdy dochází k míchání různých skupin obyvatelstva, jehož výsledkem je určitá jednotná kultura, zejména v kontextu Spojených států amerických. Ačkoli lze tedy tento název do češtiny přeložit např. jako *Britský tavicí kotlík*, domnívám se, že ne každý český čtenář by pochopil, na co zde autor naráží. I za cenu určitého zploštění jsem tedy tento název přeložila jako *Osidlování ostrova*, který odpovídá obsahu této části knihy.

3.3.4 Gramatika a syntax

Jedním z typů posunu, které rozeznává Anton Popovič, je tzv. posun konstitutivní. Jedná se o posun nezbytný, k němuž dochází z důvodu rozdílů mezi oběma jazyky (Vilikovský 2002: 44). Takovýchto posunů, daných rozdílnou povahou angličtiny a češtiny, se i v mém překladu nacházelo velké množství.

Zatímco v české větě je nositelem dynamiky sloveso v určitém tvaru, v angličtině je jeho role oslabena a přejímají ji různé jmenné větné členy (Vachek 1990: 119). I z tohoto důvodu se anglický originál vyznačuje množstvím přísudků, jejichž základ tvoří tvary slovesa *to be* („být“). Do češtiny je však nutné tyto struktury převést jiným způsobem:

„*They were skilled administrators, patrons of artists whose beautiful curvilinear, abstract art decorated [...]*“ (O: 16-17):

„*Nejenže moudře spravovali svá území, ale podporovali i umělce [...]*“ (P: 4).

„*The confederation of the different kingdoms was a very loose one, though; and Egbert's dominion over it was far from secure*“ (O: 31):

„*Tato rozličná království však dohromady tvořila velmi volný svaz a Egbert o své postavení v jeho čele mohl kdykoli přijít*“ (P: 11).

Další rozdíl mezi češtinou a angličtinou spočívá v užití pasiva, které se v angličtině vyskytuje mnohem častěji, v češtině ho však používáme jen v některých případech (například neznáme-li konatele). V mnoha případech jsem ho tedy nahradila aktivem:

*„Instead, **stories were told** of esoteric ceremonies, of priestly incantations, of human sacrifices upon the so-called Slaughter Stone” (O: 12):*

*„Místo toho **kolovaly pověsti** o ezoterických obřadech, zařikávajících kněžích a lidských obětech vykonávaných na takzvaném obětním kamení“ (P: 1).*

Angličtina rovněž – na rozdíl od češtiny – nemá systém vidů. V některých případech tato skutečnost působila potíže při překladu minulého času prostého, který může označovat nejen jednorázový, ale i obvyklý nebo opakovaný minulý děj či děj probíhající po určitou dobu v minulosti (Knotková 1980: 152). Zde bylo třeba na základě kontextu určit, o který případ se jedná:

*„The Britons **were defeated**; the Saxons **advanced** [...]“ (O: 28-29):*

*„Zatímco Brity **stíhala jedna porážka za druhou**, Sasové **postupovali stále dál**“ (P: 9).*

Další klasický problém představovalo aktuální členění větné. Zatímco v angličtině je pořádek slov velmi pevně daný (gramatikalizovaný), v češtině se může měnit podle aktuální platnosti větných členů (Mathesius 1961: 96). To je nutné mít na vědomí i při překladu:

*„Anglo-Saxon England **perished with Harold’s death**“ (O: 39).*

*„Haroldova smrt **znamenala zánik anglosaské Anglie**“ (P: 15).*

Problematický byl i překlad participia ve funkci přechodníku, který se dnes v češtině používá jen výjimečně. V závislosti na kontextu jsem tedy tuto polovětnou vazbu překládala zejména následujícími způsoby:

a) jako dvě věty hlavní spojené spojovacím výrazem:

„Yet for most of the time their people seem to have lived at peace with one another, **marrying** not only within their own tribes but with descendants of men and women who had come to Britain long before them“ (O: 17):

„Po většinu času však jejich lidé žili ve vzájemném míru a pokoji, **příčemž za muže a ženy nepojímali** jen příslušníky svého kmene, ale i potomky lidí, kteří do Británie přišli dlouho před nimi“ (P: 4).

b) jako dvě samostatné věty hlavní:

“For over three hundred years Britain remained a relatively untroubled outpost of the Roman world, the barbarians from beyond the frontiers of the Empire **being kept at bay** by forts and legions along coasts [...]“ (O: 24).

„Po více než tři sta let Británie představovala poměrně klidnou výspu římského světa. Barbary žijící za hranicemi říše udržovaly v bezpečné vzdálenosti pevnosti a legie rozmístěné podél pobřeží [...]“ (P: 8).

c) pomocí vedlejší věty vztahné:

„**Followed by other immigrants**, they developed the custom of burying their dead in stone tombs like that at West Kennett in Wiltshire whose finds are in the museum at Devizes“ (O: 13).

„Tito lidé, **po kterých následovala další vlna nově příchozích**, postupem času začali své zemřelé pohřbívat v kamenných hrobkách, z nichž byla jedna objevena u obce West Kennett ve Wiltshiru. Nálezy z této hrobky jsou uloženy v muzeu v městečku Devizes“ (P: 2).

d) kondenzovaně pomocí deverbativního substantiva či participia:

„**Defeated**, Caractacus fled to Wales where, years later, he was captured and with his family taken in chains to Rome“ (O: 20):

„**Po porážce** Caractacus uprchl do Walesu, kde byl o několik let později zajat a pak společně s ostatními členy své rodiny v řetězech odveden do Říma“ (P: 5).

„Then, **led by Boudicca**, the Britons turned south for the Thames and within a few days their rough and massive army was looking down upon the port of London [...]“ (O: 21):

„Poté se Britové, **vedeni Boudiccou**, obrátili na jih směrem k řece Temži a za několik dní jejich nelitostná a početná armáda stanula nad Londýnem“ (P: 6).

Jedním z největších problémů v tomto textu byl překlad složitých souvětí skládajících se z velkého množství vět. Proti sobě tu totiž působí několik různých faktorů. Na jednu stranu tato dlouhá souvětí představují jeden z charakteristických prvků textu, přičemž autor zde často záměrně vytváří kontrast mezi dlouhými a krátkými větami, vytváří zajímavé paralely aj. Na druhou stranu však anglická věta unese mnohem více prvků než věta česká, může využívat různých prvků kondenzace, které v češtině využít nelze. Do češtiny je pak často nutné tyto kondenzované struktury převádět pomocí vedlejších vět (Vachek 1990: 119). Pokud se jich však v rámci jednoho souvětí nakupí velké množství, přestává pak toto souvětí být srozumitelné, čímž je oslabena funkce informativní i konativní.

Zde jsem se tedy opět snažila najít určitý kompromis. Pokud dané složité souvětí nebylo po převodu do češtiny syntakticky přetížené nebo obtížně srozumitelné, snažila jsem se jej zachovat. V opačném případě jsem souvětí zkracovala nebo dělila do více vět. Často jsem přitom rozdělovala složitá souvětí spojená středníkem, který se v této funkci v češtině příliš nevyskytuje.

“His son, Edward the Elder, as skilled a soldier as his father though not so dedicated a scholar, and his formidable daughter, Ethelfleda, wife of Ethelred of Mercia, who ruled that kingdom after her husband’s death as ‘Lady of the Mercians’, kept the Danes at bay and constructed a system of defences by building burghs or fortified settlements later to be known as boroughs, at strategic points, including Bakewell in Derbyshire, Tamworth and Stafford, Hertford and Warwick“ (O: 36):

„Jeho syn Eduard Starší, který byl stejně zdatným vojákem jako jeho otec, ačkoli tak neprohrál po vědění, a jeho obdivuhodná dcera Ethelfleda, manželka Ethelreda, krále Mercie, která po smrti svého chotě tomuto království vládla jako „paní Mercijských“, drželi Dány v šachu a vybudovali obranný systém sestávající z opevněných sídel (burghs) vystavěných na strategických místech. K těmto hradištím, která v Anglii

později vešla ve známost jako správní jednotky boroughs, patřil například Bakewell v hrabství Derbyshire, Tamworth, Stafford, Hertford či Warwick“ (P: 14).

Anglický text se rovněž vyznačoval množstvím výčtů založených na paralelismu a případně i gradaci. Tyto struktury však pro češtinu nejsou příliš typické. Většinou jsem je tedy překládala pouhým vyjmenováním jednotlivých položek, případně jsem se snažila, aby byl nejdelsí člen umístěn na konec věty:

„In those rooms where meals were eaten there were blue and amber glass dishes and bowls, silver plates, knives and spoons, oil lamps and candlesticks“ (O: 23):

„Výbavu místností, kde se podávalo jídlo, tvořily olejové lampy, svícny, stříbrné talíře, nože a lžice a modré a jantarově žluté mísy vyrobené ze skla“ (P: 7).

Zde jsem navíc při překladu místo *dish* a *bowl* použila jen jedno slovo, „mísy“, protože v češtině význam obou těchto slov v podstatě splývá.

Závěr

Při překladu první části knihy *A Story of England* Christophera Hibberta jsem se snažila o zachování významu textu i všech jeho funkcí. Přitom jsem se potýkala s mnoha překladatelskými problémy. V první řadě problémy samozřejmě působila odlišná povaha angličtiny (analytického jazyka) a češtiny (flektivního jazyka). Dále se jednalo především o rozdílnost populárně naučného stylu v angličtině a češtině, která vedla k nutnosti balancovat mezi těmito dvěma protipóly. Zároveň bylo třeba zohlednit cílového čtenáře překladu, který je na rozdíl od původního cílového čtenáře textu vybaven jinými znalostmi a očekáváním. Problémy v neposlední řadě činila i stylizace textu, který se vyznačuje množstvím termínů, reálií, rozvitými větnými členy, polovětnými konstrukcemi a především velmi komplikovanou syntaxí.

Resumé

Tato bakalářská práce sestává ze dvou částí. První část je věnovaná překladu úvodní části knihy *A Story of England* britského spisovatele Christophera Hibberta, nazvané *The British Melting Pot (Osídlování ostrova)*. Jedná se o populárně naučný text, který pojednává o dějinách Anglie od doby neolitu až do roku 1066. Obsahuje množství termínů, reálií, rozvitých větných členů, polovětných vazeb a vyznačuje se rovněž velmi komplikovanou syntaxí.

Druhou část tvoří komentář překladu. Skládá se ze tří podčástí: překladatelské analýzy originálu, popisu metody překladu a popisu překladatelských problémů a posunů. Překladatelské problémy a posuny vyplývaly zejména z odlišné struktury angličtiny a češtiny, rozdílnosti anglického a českého populárně naučného textu, rozdílných presupozic cílového čtenáře originálu a překladu a syntaktické struktury textu.

Summary

This bachelor's thesis consists of two parts. The first part deals with the translation of the first part of the book *A Story of England* by the British author Christopher Hibbert, *The British Melting Pot*. It is a popular scientific text devoted to the history of England from the Neolithic period to 1066. It is characterized by a number of terms, facts from British life, complex phrases, participles and a complex syntax.

The other part of the thesis consists of the translation commentary. It comprises three parts: translation analysis of the original text, the description of the translation method and the description of translation problems and shifts. Translation problems and shifts are determined by the different structures of the English and Czech languages, by the differences between the Czech and English popular scientific styles, by the differences in the target readers' presuppositions and by the syntactic features of the original text.

Bibliografie

Primární literatura

HIBBERT, Christopher. *A Story of England*. Londýn : Phaidon Press, 1992. 224 s. ISBN 0-7148-2652-9.

Sekundární literatura

CTIHODNÝ, Beda. *Církevní dějiny národa Anglů*. 1. vyd. Praha : Argo, 2008. 404 s. ISBN 978-80-257-0023-5.

ČORNEJ, Petr a kol. *Dějiny evropské civilizace I*. 1. vyd. Praha : Paseka, 1995. 372 s. ISBN 80-7185-010-1.

DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 1988. 673 s. ISBN

ELTON, Geoffrey R. *Angličané*. Přel. Věra Kotábová. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 260 s. ISBN 80-7106-305-3.

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha : Lidové noviny, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, 2008 [cit. 2012-01-10]. Dostupná z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

KNOTKOVÁ, Kamila. *Kapitoly z anglické gramatiky*. 3 díly. Praha : Univerzita Karlova, 1980. 653 s.

LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 3. vyd. Praha : Železný, 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X.

MATHESIUS, Vilém. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistického*. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1961. 279 s.

MORGAN, Kenneth O. *Dějiny Británie*. Přel. Ivo Šmoldas a kol. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 639 s. ISBN 80-7106-347-9.

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam : Rodopi, 1991. 250 s. ISBN 90-5183-311-3.

POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny Británie*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1982. 323 s.

POPOVIČ, Anton. *Teória uměleckého prekladu*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1974. 293 s.

VACHEK, Josef. *A Linguistic Characterology of Modern English*. 3. vyd. Praha : SPN, 1990. 138 s.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přel. Emil Charous. Praha : Železný, 2002. 246 s. ISBN 80-237-3670-1.

Příručky a slovníky

The Concise Oxford Dictionary of Archaeology. 2. vyd. Oxford : OUP, 2008. 560 s. ISBN 0199534047.

The Penguin English Dictionary. Praha : Euromedia Group, 2005. 1642 s. ISBN 80-242-1402-4.

Hais, Karel, a Břetislav Hodek. *Velký anglicko-český slovník*. 3. vyd. Voznice : Leda, 2003. 2918 s. ISBN 80-7335-022-X.

Příloha – výchozí text